

Suurmonds uit Frankrijk (1636)

Op zoek

Spurwerk leerde me dat de oorsprong van mijn moeders familie Suurmond in Noord-Frankrijk ligt. Zij stamt met velen in Zeeland af van Jacques Surmont die Catherine de le Salle huwde in Guînes, een voorname stad in Frans-Vlaanderen, nu district Pas-de-Calais. Ze kwamen naar La Pierre, zo beschreven we in: *Oorsprong van Suurmonds*. Dit basisverhaal roept de vraag op: Wat beleefden Jacques en Catherine sinds hun trouwen in 1636, hoe zag hun gezin er uit?

Nieuwsgierig ging ik op zoek. Het werd een speurtocht naar steeds méér. Het leverde verrassende gegevens op. Ik kreeg in beeld *hoe en waar* het gezin van Jacques en Catherine de Surmont uitgroeide tot een heuse stamboom!

Vooraf geef ik een indruk van de tijd waarin 'onze stam' wortelde. Daarna zetten we Jacques en Catherine met hun kinderen in beeld. In de volgende verhalen waaiert hun geschiedenis uit naar Zeeland en meer Suurmonds, Mortiers en Veaus.

Op zoek naar hun omgeving

Wat is er bekend van de regio waar ons eerste gezin Suurmond leefde? Bibliotheken liep ik digitaal langs om te bekijken wat dat deel van Frankrijk te bieden had. Toegang tot de Groningse universiteitsbibliotheek en de Koninklijke Bibliotheek te Den Haag ging gemakkelijk. Van beide ben ik lid. In de Kamper TU-bibliotheek kon ik het kerkregister van Guines e.o. (1668-1685) raadplegen. Het is in 1685 door William Minet uit Guines meegenomen naar Dover. Het werd in 1891 gepubliceerd. Drs Huib J. Plankeel heeft het op internet gezet. In Groningen en Den Haag trof ik verder de lijsten van Franse vluchtelingen die in Canterbury, Cadzand en Groede aankwamen.

Tegelijk ging ik mailen met archivarissen in Noord-Frankrijk: Calais, Boulogne-sur-mer en Arras (hoofdplaats van Pas-de-Calais; op deze foto het centrum van Arras). Zij gaven me zeer bruikbare tips.

Naderhand vond ik in het museum van Guines het boek van historicus Jacques Louf: *Guines, des origines à nos jours* (Balinghem juni 2007) en een verwijzing naar het werk van expert Alain Joblin: *Les protestants de la Côte au XVIIe siècle (Boulonnais, Calaisis)*, Parijs 2012. Twee specifiek waardevolle werken in het Frans. Niet erg hè, een woordje Frans aan te halen, toch?

Beeld van tijd en plaats

Eerst geef ik dus een overzicht van de situatie waarin het gezin van Jacques en Catherine opgroeide. Daarna probeer ik me hun gewone, dagelijkse leven voor te stellen.

Calais en Guines maakten in de 16e en 17e eeuw roerige tijden door. Het was lang bezet door Engeland. De Engelse gouverneur zetelde in Calais. Het gaf veel verkeer tussen het noorden van Frankrijk en zuidoost Engeland.

Van 1596 tot 1598 waren de Spanjaarden er heer en meester. Spanje spande samen met de bisschoppen van Kortrijk en Tournai in heel Vlaanderen. Zij verhevigden er hun felle kerk- en vervolgingspolitiek, totdat Fransen de Spanjaarden uit Guines en omgeving verdreven. Sindsdien viel Frans-Vlaanderen onder de Franse koning.

De oorlogen van Engeland en Spanje met Frankrijk hadden in Noord-Frankrijk veel verwoesting gebracht met ontvolking als gevolg.

De Franse gouverneur Dominique de Vic in Calais zette een nieuwe bevolkingspolitiek op. Het edict van Nantes uit 1598 bood hem die kans. Dat edict had in Frankrijk een relatief einde gemaakt aan de godsdienstoorlogen. Dominique wist dat velen in de zuidelijke Nederlanden snakten naar een vredig leven. Al in de jaren 1558 tot 1564 waren velen Vlaanderen en Artois ontvlucht naar de omgeving van Calais. De gouverneur schiep voor hen vanaf 1600 gunstige vestigingsvoorwaarden. Een nieuwe stroom Frans-Vlaamse hugenoten kwam veelszins uit de omgeving van Lille. Pastoors noemden hen spottend: mensen van de 'zogenaamde gereformeerde religie': *Religion Prétendue Réformée* (afgekort: RPR). Onder hen bevonden zich Jacques en Catherine!

Ontvolkte gebieden zagen dus een plotseling massale aanwas van migranten. Ook al bleven zij een minderheid in hun rooms-katholieke omgeving, getalsmatig waren ze sterk aanwezig in de dorpen rond Calais en Guines, in Marck, Pihen, Balinghem en Andres bijvoorbeeld. Juist daar nestelde zich onze stamvader.

Hier konden velen hun gereformeerde geloof tamelijk vrij praktiseren. Rond Boulogne-sur-mer had men politieke rugdekking van belangrijke seigneurs/heren die hun kasteel voor kerkdiensten openstelden. De hugenotengemeenten bestonden veelal uit voorname lieden.

Vluchtelingen uit de omgeving van Lille rond Calais en Guines waren van een ander slag. Het waren gewone mensen uit boerendorpen rond Lille. Denk aan de familie De Fresne uit ons basisverhaal. In het gebied van Guines troffen zij vruchtbare grond aan, geschikt voor akkerbouw en veeteelt. Dat werd opnieuw gecultiveerd door wie de handen uit de mouwen wilde en kon steken!

In het plaatsje Marck (vlakbij Calais) verrees een Vlaamstalige en een Franstalige gereformeerde kerk die gesteund werd door de classis Walcheren. Dat hebben mijn vrienden Xavier Morillion en Pierre Bultel precies in kaart gebracht in een artikel onder de titel: *L'égglise néerlandaise réformée de Calais (1601-1627)*. Elk jaar ging een predikant, zo schrijven ze, uit Middelburg of Vlissingen naar Calais voor wat men in Zeeland noemde: de Frans(talige) Olijfborg. Zeeland was in deze tijd namelijk meer op Vlaanderen, dan op Noord- en Zuid-Holland gericht. In de stad Guines vormde zich al in de 16^e eeuw een hugenotenkerk.

In 1602 werd er een gebouw geopend voor publieke kerkdiensten. Ook werd een pastorie ingericht met een ruim vertrek als consistorie (nu: huis nr. 31, Place Foch, zie het gekleurde huis op de foto).

Vooraf voor avondmaalsvieringen kwamen velen uit de verre omtrek naar Guines, meestal per boot via kanaaltjes. Het kerkgebouw bood volgens beschrijvingen plaats aan zo'n 3000 mensen. De mannen en jongens zaten in de kerkzaal beneden. De vrouwen zaten apart: boven op de ruime galerij, die ver boven de kerkzaal uitstak.

In gedachten zie je Jacques en Catherine evenals de familie De Fresne gescheiden plaatsnemen. Een schoolmeester trad in de kerkdiensten op als Bijbellezer en als voorzan-

ger. Hij moest iedereen psalmen aanleren. Vooral de psalmen van David waren in Guines gewild, gezongen op melodieën van Clément Marot en Théodore Beza.

Na de Bijbellezing beklom de predikant de preekstoel. Beeldrijk en scherp bracht met name dominee Pierre Trouillard zijn boodschap die hij doorspekte met theologische citaten. Tijdens de preek hield hij zijn hoed op als teken van waardigheid. Zodra hij de naam van God of van Jezus uitsprak, lichtte hij eerbiedig zijn hoed. Na de preek werd vaak het avondmaal gevierd, minstens op Kerst, Pasen, Pinksteren en de zondag na Michielsdag: de dankdag die samenviel met de tabernakeldag, de joodse sukkot.

Anders dan in andere, vooral zuidelijke, delen van Frankrijk waren de hugenoten rond Guines en Marck gesteld op eenvoud in liturgie. Elke vorm van overvloedig ritueel verwierpen ze hartgrondig. In het dagelijkse leven werd dansen en spelen verafschuwd. Hugenoten in de Cevennen leefden zich juist in dansen en spelletjes uit, ondanks het verbod daartegen van kerkelijke vergaderingen. Dat is toch wel grappig. In Lille en Tourcoing werd de Reformatie bevorderd en de boodschap gebracht met wat wij 'toneelspel' zouden noemen: Bijbelse dramatiek. Uitvoeringen vonden plaats op onder andere de grote markt van Tourcoing.

Helaas kneep Lodewijk XIV godsdienstvrijheid voor gereformeerden na 1628 sterk af. Uiteindelijk ontbond hij in 1685 zelfs het Edict van Nantes. Iedereen werd gedwongen terug te keren tot de roomse 'moederkerk'. Met name de bisschop van Boulogne-sur-mer zat er fel achteraan dat gereformeerden in de hele streek hun erediensten staakten. Hetzelfde deed de bisschop in Tournai in Lille en omgeving. Het leidde in 1685 tot een massalere uittocht dan in de jaren ervoor.

Rond Guines betreurden veel rooms-katholieken deze godsdienstpolitiek. Met hun hugenoten burenen, bijvoorbeeld de familie De Fresne in La Pierre en Pihen, hadden ze een goede vorm van harmonieus samenleven gevonden. Dat zeggen bekende historici als Alain Joblin. De harmonie werd op last van Parijs en de roomse kerk gebroken. Gereformeerden werden verjaagd. Wel was er een soort pardonregeling om te kunnen terug te keren naar het verlaten huis en de landbouwgrond. Kwamen ze niet 'tijdig' terug, dan werd alles definitief in beslaggenomen. De frustraties kun je nog proeven in lijsten (o.a. in de Nat. Bibl. te Parijs) van inbeslaggenomen huizen, meubels en grond en bij veroordeelden, zoals we in ons basisverhaal Clement de Fresne en zijn vrouw Michelle Desbonnets leerden kennen.

Kortom: Het kerkelijk leven werd gereformeerden sinds 1685 onmogelijk gemaakt. Voor een vlucht naar het vrije noorden hadden velen Zeeland op het oog. Want in Middelburg, Veere en Vlissingen hadden families sinds de 16^e eeuw nauw contact met kooplieden in Boulogne-sur-mer, Calais, Dieppe en Guines. Handelsrelaties gaven mensen wederzijds een persoonlijke band. In rustiger tijden vestigden Vlissingers en Middelburgers zich zelfs omgekeerd in Franse, Vlaamstalige contreien. Vanuit Veere hielden schippers en beurtschippers direct contact met de steden aan de Vlaamse kust.

Familie Surmont

Nu we een algemeen beeld hebben van de tijd waarin Jacques de Surmon en Catherine de le Salle hun gezin stichtten, kunnen we de achtergrond van hun gewone leven begrijpen. Maar is er van hun dagelijkse leven nog wel iets bewaard?

Via internet ontdekten we dat veel Franse gemeenten DTB-data: doop-, trouw- en begrafenisregisters, via sites toegankelijk hebben gemaakt. Alleen, het beginjaar van registers verschilt helaas nogal per gemeente! Begrijpelijk is dat wel: veel materiaal is verdwenen, verwoest, verbrand, verteerd, of op een andere manier vergaan. Dorpen en steden hebben

immers in vuurlinies gelegen. Wat kent Pas-de-Calais veel grote en kleine oorlogsgraven, zelfs nog uit de laatste twee wereldoorlogen!

Toch komen we iets te weten over Jacques en Catherine. Kale gegevens over geboorten leveren eerst ons raamwerk en Franse huwelijksakten geven details over hoe ouders, Jacques en Catherine dus, met hun kinderen omgingen.

Iedereen ging naar een notaris voor een huwelijk. In de trouwakte werd de financiële situatie van het aanstaande bruidspaar vastgelegd, dus vóór de voltrekking. Daarop volgde de kerkelijke huwelijksluiting. Het huwelijk van onze Suurmonds werd bevestigd in de kerk te Guines. Hugenoten gingen immers niet naar een dorpspastoor voor zijn huwelijksmissen.

Kortom, we doken nieuwsgierig in de huwelijksakten. Digitaal kon ik ze niet raadplegen. Aan archiefbezoek, speur- en leeswerk ter plekke was niet te ontkomen. De archivaris van Arras verschaftte mij vooraf de zoekgegevens. Vol goede moed gingen we op weg.

In Arras

We zetten een volgende stap: uitzoeken in Arras welke notaris in Guines de akte van Jacques en Catherine opmaakte, en: is deze bewaard gebleven?

Samen, mijn vrouw Ineke en ik, reden we over de brede Belgische snelwegen naar het Franse Arras. Over de E 17 kwamen we bij afslag Kortrijk-oost langs de ruïne van Château Surmont (van Leonard Surmont in 1747). Na Lille en Lens te zijn gepasseerd bereikten we de oude, mooie ex-textielstad! Daar boekten we een kamer in een Formule-1 motel (goedkoop en redelijk comfortable!). Het archief van Pas-de-Calais is in een voorstadsje van Arras gevestigd: Dainville. 'Tomtom' wees ons de weg, parkeren is geen probleem.

We troffen het gebouw waar nazaten van Jacques (*stamboom*, IX.67) ook stonden: Ko Suurmond, Jeanette Suurmond-Chazot, Nel Suurmond-Boon, Marie van Klaveren-Suurmond en Pieke van Egmond-Suurmond (die de foto op 6 september 1980 maakte). Hun resultaat gaf tante Pieke mij toen we uit IJmuiden naar West-Australia vertrokken. Hun veldwerk kreeg nu een fors vervolg! Jammer dat we het niet meer met hen kunnen delen!

Onze inspanningen werden ruimschoots beloond. We kunnen een grote stap terug naar gegevens vóór het huwelijk van Jacques en Catherine.

Diverse 17^e-eeuwse akten mochten we kopiëren. Thuis bestudeer ik ze verder. Archivistmedewerker en taaldeskundige Matthieu beloofde te helpen met het transcriberen van de huwelijksakten. Gelukkig! Want juristen bedienden zich uiteraard van juridische termen en veel afkortingen. Matthieu maakte zijn toezegging waar: wat is emailverkeer gemakkelijk! De kopieën golfden heen en weer via de mail. Matthieu schreef ze in goed toenmalig Frans over! Het geheel is zo interessant dat ik het graag met iedereen wil delen. Vandaar nu het vervolg: het resultaat van onze zoektocht!

Jacques en Catherine

Een ontdekking volgde: de handgeschreven huwelijksakte van Jacques en Catharine, gedateerd: 25 september 1636, is niet alleen bewaard, met Matthieu's assistentie redelijk goed leesbaar!

De akte zegt niet alles, helaas. Notaris Nicolas Dongnies te Guines beschreef niet hoe oud bruidegom Jacques en bruid Catherine waren, zoals andere notarissen dat van andere bruidsparen wel noteerden. Gelukkig meldde hij de ouders, ook wat Jacques en Catherine in

Pihen-les-Guines deden. In dat dorp woonden ze allebei! We geven het graag door met info uit doopregisters.

Daar jongelui in Noord-Frankrijk gemiddeld op 29-jarige leeftijd huwden, zal Jacques geboren zijn rond 1607. Hij heet steeds Jacques Suurmond. Zijn vader heette **Martin de(!) Surmont**. Dat vernam de notaris uiteraard van Jacques! Notarissen waren overigens niet altijd nauwkeurig in hun schrijfwijze. We lezen *Surmon*, ook *Surmont* en *De Surmont* in de boeken van 1590-1630. Zo ging men op de klank af. In het dialect van de regio werd 'r' vaak als 'l' uitgesproken. Dus: *Sulmon*, soms zelfs *Salmon*. Tussen haakjes: in latere generaties trouwde er in Nederland een Suurmond met een Salmon: waren deze partners voorheen misschien bloedverwanten?

Jacques' vader heette in ieder geval *Martin de Surmon(t)*, de moeder van Jacques: *Marie le Conte*. Mooi zo: de notaris noteerde plechtig *waar* Jacques is geboren! Niet in Guines of omgeving. Volgens de notaris komt Jacques uit het dorp **Roncq**, vlak bij Lille: dáár is hij geboren. Catherine vertelde de notaris dat zij ook in de buurt van Lille ter wereld kwam: in het vlakbij gelegen **Bondues**.

Op onze zwerftocht door het Noord-Franse agrarische landschap reden we terug via beide dorpen. We troffen er geen 'herinneringen' meer aan, jammer!

Op de dag van hun huwelijksregistratie – de kerkelijke bevestiging zal een week of twee, drie later zijn gevolgd – zijn zowel Jacques als Catherine **wees**. Niet alleen Jacques' ouders Martin en Marie zijn gestorven (=“deffunctz”, schreef de notaris); ook zij mist haar ouders: Anthoine **de la Salle** en Madelaine Desbonnetz. Van notaris Dongnies en zijn confraters weten we verder dat Catherine uit de familie *De le Salle*, soms geschreven als *Delsalle*, (*niet: De la Talle!!*) stamt, al heeft de ambtenaar van de burgerlijke stand in dorpen rond Lille niet steeds het verschil geweten tussen Salle en Talle!

Martin de Surmont in Roncq

Benieuwd vroeg ik me af of er over Jacques' voorgeslacht meer bekend zou zijn. Thuis het internet afspeurend, vonden we weinig over Martin de Surmont in Tourcoing. Voor de goede orde: voor doop, huwelijk en begrafenis waren hugenoten uit de omgeving van Lille aangewezen op Tourcoing. De registers vertellen dat veel *De Surmonts* inderdaad in Tourcoing woonden. Maar de karige, moeilijk leesbare doopnotities vóór 1600 geven amper inzicht in relaties. Slechts af en toe zijn de peetouders opgeschreven en dat betrof familieleden.

Gelukkig gaan de doopregisters van Tourcoing wel terug tot 1574, al zit het vol hiaten. De naam De Surmont komt al vroeg voor. Zie ons basisverhaal! Ook nu enkele details. Op 30 augustus 1576 is ene “Jac de Surmont” gedoopt; peter is Jacques de Lannoy. Is onze kleine Jacques naar hem genoemd? Dat zal niet, want we traceerden een Jacques de Surmont als stamvader. Verder: 2 mei 1576 is ene Pierre de Surmont aangeboden bij de doopvont: zoon van Pierre. Als peter treedt Jasper de Lespierre op, als meter Rose de Lebecque. Bij de doop van een ander kind is Marguerite de Surmont betrokken, zij is meter; ook op 17 december 1595. Die dag is *Jacques de Surmont* begraven (“obiit Jacques 92 ans”); wat een hoge leeftijd in die Spaanse tijd!! Hoge leeftijden komen we trouwens ook later tegen: waren Suurmonds een sterk geslacht? Zie: *stamboom Suurmond* generatie IX.32.

Met andere woorden, De Surmonts zijn al in de 16^e eeuw in veelvoud in Tourcoing present! Telkens gaat het om de naam *De Surmont*. Zou dat een verwijzing zijn naar het dorp Surmont in de Vogezen? Veel Franse achternamen zijn, volgens historici, gerelateerd aan de plaats van herkomst. We vermoeden dat het eerder te maken heeft met de berg van Halluin die vlak boven Tourcoing te vinden is ("Mont de Halluin").

Ook voornamen maken iets duidelijk. Terwijl rooms-katholieken hun kinderen met kerkelijke (Bijbelse en legendarische) namen sierden als Maria, Petrus e.d., ontleenden hugenoten namen van hun kind aan het Oude Testament. Zo heetten velen: Izaäk, Jacobus etc.

Het hielp ons een rooms-katholieke tak te ontdekken met namen van heiligen: Dyonisius de Surmont, Philippus, Aegidius en Gaspar. In en rond Lille troffen we de broers Philip, Anthoine en Gaspard de Surmont als voorname 'seigneurs', kooplieden aan ("marchands"). Zij hadden contact met o.a. Guillaume de Surmont in Amsterdam, zoon van Gaspar de Surmont. Vandaag kun je die naam in Leiden horen bij welgestelde burgers. Zij lieten het woordje 'de' in hun naam staan!

In de voornamen van onze familietak zien we een bevestiging dat zij hugenoot waren (Martin, Jacob en Jacques), hoezeer verwant aan Philippus en Gaspar. Philippus de Surmont, geboren 1 augustus 1595 is zoon van ene Jacob ("filius Jacobi"); misschien broer van Martin, geboren 19 april 1598 als filius Jacobi, of een neef? De hoofdvertakkingen lees je in het eind van ons basisverhaal. Onze tak gebruikte eind 16^e, en begin 17^e eeuw dus bewust *Bijbelse* namen, geen namen van heiligen meer. We komen dat ook straks tegen bij Jacques en Catherine. Het maakt hun gezindheid glashelder.

Maar we zoeken vooral naar de huwelijksakten van Martin en zoon Jacques. Helaas beginnen de huwelijksakten van Tourcoing pas in 1626 en van Roncq in 1641. Er is dus geen huwelijksakte van Martin en Marie. Wel vonden we die van Jacques de Surmont en Catherine. Daarom concentreren we ons op de wordingsgeschiedenis van het gezin van Jacques.

Uit Roncq/Bondues in La Pierre

Vader Martin de Surmont en moeder Marie le Conte woonden in het Vlaamse Roncq. Daar kreeg Martin zoon Jacques. Catherine werd in Bondues geboren. Stap voor stap gaan we hen nog eens na.

Vermoedelijk zijn Jacques en Catherine op de golf migranten na 1620 door de goede zorg van oma Desbonnets in La Pierre terechtgekomen, onder het dorp Pihen-les-Guines. De getuigen van hun huwelijk zijn de broers Jean en Clement De Fresne.

Jacques is in dienst van boer ("laboureur") Jehan de Fresne in La Pierre. Hij tekent als getuige voor Jacques. Catherine is dienstmeisje bij boer Clement de Fresne die voor haar getuigt. Voor Catherine is als enige bloedverwant zus

Jacqueline de le Salle getuige.

Jacques en Catherine bezitten weinig. Wel beloven ze notaris Nicolas Dongnies plechtig alles te delen. Jacques kan slechts 100 tournoise pond ophoesten: 'zijn loon en een beetje

spaargeld' (in het Nederlands). Naar huidige valuta is dat ongeveer 800 euro. Catherine beschikt over 30 tournoise pond 'aan loon en spaargeld'.

Ter vergelijking: in 1650 'verdient' een dominee in Guines 300 tot 900 pond per jaar. De Parijse pond was in onbruik geraakt en vervangen door de tournoise (van Tournai) pond. Hier dient bedacht dat dominee Pierre Trouillard landbouwgrond had en tot de notabelen van Guines werd gerekend toen hij er van 1673 tot 1685 werkte.

Pihen-les-Guines

Wat staat er nog meer in hun huwelijksakte? Hadden ze in **Pihen** een goed leven? Het lijkt me wel. Althans, ze konden een redelijk bestaan opbouwen. Dat blijkt straks.

Ze zijn niet geschoold, kunnen hun akte niet ondertekenen. Dat doet de notaris voor hen, ook voor zus Jacqueline. Dongnies laat niet na – zelf hugenoot – hugenotentekens bij hun namen te schrijven.

De broers Jehan en Clement de Fresne vertegenwoordigden de boerenmiddenstand en hebben een sterke stem in het dorp. Volgens Matthieu vormden 'laboureurs' destijds niet de sociale bovenlaag, maar als middenstanders stonden ze in aanzien ('de gegoeden'). Geen wonder dat ze konden schrijven!

Gezin van Jacques en Catherine

Minstens vier kinderen kregen Jacques en Catherine: *Jacob, Jeanne, Madeleine en Isaac*: Bijbelse namen dus! In hun latere huwelijks akten staat dat de kinderen soms in Pihen, soms in Saint Tricat zijn geboren. Maar Jacques en Catherine wonen toch in Pihen? Inderdaad.

Uit een artikelenserie begrepen we dat de burgerlijke grens tussen Pihen en Saint Tricat administratief nogal eens is veranderd. Eerst dachten we dat Jacques met zijn gezin van het ene naar het andere dorp verhuisde en weer terug. Dat lijkt ook zo in de opgave van geboorten: Pihen-Saint Tricat-Pihen. Maar, zo begrijpen we nu, het is het dorp dat steeds door burgerlijke grensverlegging wisselt! Terwijl Jacob en Jeanne in "Pihen" het levenslicht zien, zijn Madeleine en Isaac in "Saint Tricat" geboren. Het zal dus in hetzelfde huis zijn geweest! Uiteindelijk vestigen Jacques en Catherine zich in Andres. Daar overlijdt Catherine in 1679 en Jacques blijft er als weduwnaar achter.

Jacques en Catherine krijgen het financieel gelukkig steeds beter. Hun dochters kunnen ze flinke huwelijks giften meegeven. De geschenken maken het voor ons erg leuk om bij elk kind apart stil te staan.

Jacob

Jammer genoeg is er geen huwelijksakte van Jacob bewaard. Veel akten van notaris Jean-Sebastiaen Sarre uit dat jaar 1668 zijn verdwenen. De enkele bewaarde documenten uit 1668 zijn zeer gehavend, waarschijnlijk deels door brand, deels door water. Je kunt wel raden wat er is gebeurd!

In een handgeschreven lijst prijkt gelukkig wel de vermelding dat Jacob in december 1668 huwde met *Anne de le Haie* uit Balinghem. Dat zal de datum zijn van de notariële akte. Kerkelijk is hun verbintenis 10 februari 1669 bevestigd, zegt de lijst. Oom Nicolaas de le Haie uit Balinghem en broer Isaac Surmont zijn getuigen met vriend Ozée Burbure (ook uit een hugenotenfamilie). Mij is niet duidelijk of Jacobs ouders erbij waren. Misschien wel aanwezig, maar niet genoteerd door de dominees in Guines: Isaac Albouy en Louis de le Becque.

Jacob en Anne voelen zich verplicht hun oudste zoon te vernoemen naar Jacques sr. Trouwens, nog in de 20^e eeuw werd ene opa Jacques Suurmond boos toen zijn kleinkind Jacob, niet naar hem: Jacques werd genoemd!!

Hoe weten we dat Jacob de oudste zoon is van Jacques en Catherine? Dat lezen we in de akten van Jeanne, Madeleine en Isaac: Jacob is hun oudste broer! Net als vader Jacques laat Jacob het woordje 'de' in zijn naam vallen. Hij zal gedacht hebben: Laten we het maar simpel houden! Is dat een trek gebleven in generaties Suurmond?

Jacob zal vóór of direct na zijn huwelijk goed geld hebben verdiend. Want zeker in 1680 kan hij een huis, bijgebouwen en genoeg land ("les quarterons de terre") pachten van Pierre Magnier. Wanneer deze pachtheer overlijdt, verlegt Mathieu Morillion (voorvader van onze vriend Morillion!) die rechtens namens de overleden Magnier optreedt, de pacht voor Jacob Surmon op 26 december 1680. Vriend Morillion te Calais stuurde ons als verrassing deze pachtakte toe!! Het is interessant genoeg. De pachtakte verklaart namelijk dat Jacob al een tijdje met Anne in dit huis (een boerderij?) woont en dat de pacht opnieuw 3 jaar geldt, ingaande 15 maart. Jacob moet elk half jaar een deel van de jaarlijkse pacht, 36 pond, betalen, en wel half maart en op Sint Michielsdag (29 september). Ze zullen er goede jaren hebben gehad tot 1685. Want ze voedden er diverse kinderen op. Daar horen we later over!

Jeanne

Jeanne zal geen gemakkelijk leven hebben gehad, althans veel verdriet hebben gekend. Zij werd twee keer weduwe.

Haar eerste huwelijk stamt uit 1664. Ze krijgt omgang met een kuiper in Pihen ("tondelier"): Robert Boutruille. Hij komt uit Quesnoy waar zijn vader woont op het moment dat Jeanne met Robert in Guines trouwt. Een dag na de zitting, 5 november 1664, is vader Boutruille toch present op het notariskantoor. Notaris Sarre voegt daarom een alinea aan de akte toe die mede wordt ondertekend door getuige Isaac de Fresne, vriend van Jeanne.

Met genoegen zullen vader Jacques en moeder Catherine bij dit huwelijk getuige zijn geweest. Samen schenken ze het bruidspaar twee melkkoeien. Sarre noteert dat het een zwartbonte en roodbonte koe betreft. Een flink bezit, zeker als je niet alleen aan de prijs maar aan de dagelijkse voeding denkt. Dat is immers de bedoeling! Ze krijgen de koeien zodra ze dat maar wensen. Vader en moeder Surmon geven meer! Ze zeggen het bruidspaar 1 maat ("mesure") graan toe van de oogst die het volgende jaar wordt verwacht; de oogst van 2 ½ mesure grond in Pihen waarover het jonge paar de beschikking krijgt.

Voor een goed begrip: 1 'calaisische mesure' was ongeveer 42 are. Geen klein moestuintje dus! Daar komt de eerlijke belofte bij dat ze voldoende kleding meekrijgen. Alweer: is dat een kenmerk van Suurmondfamilies: trouwlustigen kleren meegeven? Voor de inrichting van de slaapkamer krijgen ze een bed en lakens met dekbed ("couverture"). In het ouderlijk huis worden vertrekken afgestaan. Ook worden ze voorzien van voedsel tot half maart, of - als ze zelf onderkomen en voedsel vinden en als zij dat wensen - ze krijgen alvast 2/7 van de komende oogst. Het huwelijk wordt 26 november 1664 in de kerk voltrokken.

Robert brengt weinig in. Hij meldt dat vader Pierre Boutruille hem 50 grote (tournoise?) ponden zal geven zoals bij het huwelijk van dochter Marie met Mathieu Stienne. Geen wonder dat vader Pierre de volgende dag het contract eigenhandig wil tekenen, samen met de vriend van Jeanne: Isaac de Fresne. Zij is in Pihen dus dik bevriend met Isaacq de Fresne, haar 'goede vriend' ("son bon ami"). Was het boven haar stand om met een De Fresne te trouwen? Behalve de broers Jacob en Isaacq staat peter Pierre Defresne garant voor haar. Pierre is een voornaam koopman in Guines. Ook meter Jeanne Defresne is getuige. Is Jeanne

Surmont misschien naar Jeanne Defresne vernoemd, gehuwd met Adolf Boucquet, boer (“laboureur”) in Bois-de-Ardres?

De notaris geeft de leeftijd van Jeanne niet op, jammer! Ze zal op ‘normaal’ huwbare leeftijd zijn geweest, dus zo’n 29 jaar.

Waarschijnlijk brengt Roberts beroep met zich mee dat ze niet zeker zijn van een vaste woonplaats. Kuiper Robert moet de boer op. Waarschijnlijk staan ze klaar ergens anders heen te gaan. De notaris legt vast dat in geval van overlijden de regels in werking treden die gelden in de plaats van vestiging in veroverd gebied (“Pais Reconquis”). Wanneer een van beiden overlijdt vóór, of nadat ze kinderen krijgen, moet de erfenis geregeld zijn.

Jeanne krijgt inderdaad een kindje met Robert. Dochter Marie wordt in januari 1668 geboren; misschien naar oma genoemd: Marie Le Conte. Tien en een half jaar later overlijdt Marie Boutruille: 6 juli 1678 te Andres. Jeanne is dan verhuisd, maar ze blijft in de buurt van Guines.

De bepaling was niet overbodig. Robert is (ruim?) vóór 1677 overleden. Jeanne hertrouwt 29 juni 1677 met Isaac Dournel ‘naar Gods wil’: “avec plaisir de Dieu”, schrijft notaris Sarre die dag. Broer Isaac en zus Madeleine laten zich van hun beste kant zien. Isaac belooft meubels uit zijn huis (“les petitz moebles de menage qui’il a dans sa maison”). Madeleine zegt een jonge koe toe, een vaars. Andres is het geboortedorp van Isaac Dournel. Daar zijn ouders zijn overleden zetten broers en zussen het feest kracht bij: Jacob, Blaise (genoemd naar zijn vader), Marie en Philippe Dournel. Deze Isaac is mogelijk hun jongste broer; de anderen zijn gehuwd. Hij brengt geen eigen bezit in, vindt kennelijk onderdak bij Jeanne. Moeder Catherine is met broer Isaac en zus Madeleine voor Jeanne getuige. Krijgt zij met Isaac Dournel meer kinderen en blijft zij in Andres wonen? Het is een open vraag! Ik denk het niet.

Madeleine

Het eerste huwelijksfeest dat Jacques en Catherine van hun kinderen meemaken, is dat van Madeleine. Nou ja, feest? Het ging hals over kop. Het vroegtijdig huwelijk met de 22-jarige Jacques Calfe (in het Frans: Veau; die achternaam houden de kinderen als ze later in Veere wonen), geboren in het Vlaamse Meteren bij Bailleul en wonend bij boer Lucq du Rietz (of Rieu) in het dorp Fretun, wordt 27 december 1656 door de notaris voorbereid. Zij is amper 17 jaar. Jacques Calfe is wees. Zijn “maistre” Lucq du Rietz geeft hem voor zijn goede diensten 100 pond mee en 1 “mesure”=42 are bewerkt en in maart te bezaaien land. Komend seizoen kunnen ze dan hopelijk graan oogsten!

In wat Madeleine meekrijgt, weerspiegelt zich de haast waarin alles wordt geregeld. Tussen haakjes: Sarre schreef steeds: Madeleine Sulmont! Dat is dus de verwisseling van ‘r’ met ‘l’ uitn de streek- (spreek)taal volgens Matthieu!

Madeleine’s huwelijksgift bestaat uit een “mesure” land voor graan en linzen, twee goede koeien die ze uit haar ouders’ stal mag nemen zodra ze eraan toe is. Bovendien worden 3 schapen en 3 lammetjes toegezegd die beschikbaar zijn vanaf de dag vóór Allerheiligen (1 november). Verder krijgt zij vanaf half maart (zou haar kindje vóór maart geboren worden?) vruchtgebruik van een kamer en aanverwant bouwsel van de ouderlijke boerderij in Pihen en 5 maten (ong. 210 are) land. Genoeg moestuin om van te leven? Ze hoeft geen huur te betalen: alle lasten nemen de ouders op zich, ook voor kleding en huishoudelijke in-

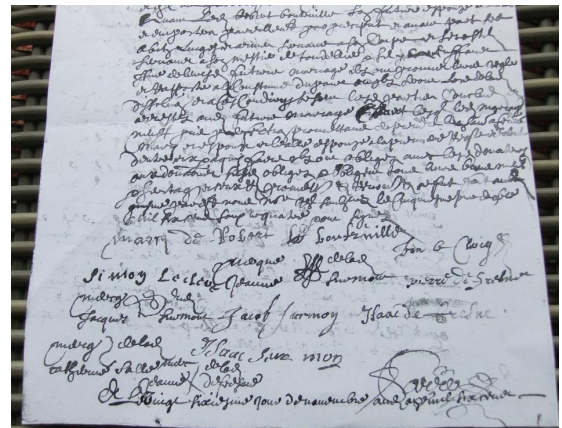
richting. Indien de eigenaar (Jacques en Catherine waren dus pachter, maar een pachtakte vonden we tot op heden niet, helaas!) huis en land opeist, betalen de ouders alle kosten voor ander onderdak en land. Jammer genoeg vonden we niet waar dit huis en land in Pihen zich bevond (La Pierre?).

Geluk kent Madeleine niet lang. Bij het tweede huwelijk van zus Jeanne is zij weduwe, namelijk in 1677. Dochter Catherine zal in 1667 geboren zijn, naar haar moeder vernoemd? Op 12-jarige leeftijd overlijdt deze Catherine in Saint Tricat. Daar woont Madeleine dus. Haar dochter wordt 27 november 1667 begraven. Broer Jacob is getuige.

Isaac

Isaac vestigt zich net als Jeanne te Andres in een huis of boerderij. Hij ontwikkelt zich als koopman, en goed ook! Diverse keren sluit hij contracten af voor het kopen en verkopen van turf dat vlakbij in het moerassige land gestoken wordt. Pierre le Maitre belooft hem in 1677 een aantal van 64 eenheden te leveren voor een vastgestelde prijs. Met Gabriël Franchis onderhandelt Isaac Surmon over honderd duizend turven. Geen wonder dat Isaac het goed heeft, of zoals het heet: een “vaillant” man (“marchand”) is. De akten zijn in het archief te Arras te vinden (dossier nr: 4 E 76). Geen wonder dat hij zijn ouders in huis neemt en verzorgt. In de koopakten heet hij nog steeds jonge man (“Jeune homme à marier”). Toch huwt hij.

Zijn bruid Rachel de Lannoy leert Isaac in Andres kennen. Daar woont zij met haar ongehuwde broers Jean en Abraham. Vader Abraham en moeder Rachel Quesnel zijn gestorven. Zij is evenals Isaac in Saint Tricat geboren. Op 1 februari 1680 wordt hun huwelijk geregeld. In de kerk volgt “la benediction du mariage” 25 februari 1680. Moeder Catherine maakt het niet mee. Zij overlijdt op 72-jarige leeftijd in 1679 te Andres. Vader Jacques is Isaacs getuige met broer Jacob en diens vrouw Anne de le Haie die in Balinghem wonen. Ook Jeanne en Isaac Dournel en weduwe Madeleine tekenen ten kantore van notaris Sarre.

Als kapitaalkrachtig man brengt hij 400 pond in, voldoende meubels en dieren, een voorraad droog graan. De notaris noteert hoezeer Isaac naar zijn “qualité” eerlijk en goed verzorgd gekleed gaat. Of staat hij teveel op zijn uiterlijk?

Rachel doet niet voor hem onder. Ook De Lannoy's zijn “vaillant” en Rachel gaat ook goed gekleed. Ze draagt 100 pond bij aan verdiensten en spaargeld overeenkomstig haar ‘kwaliteit’. Broer Jean geeft een “pistolle” als huwelijksgeschenk. Was dat een wapen ter bescherming? Nee, bepaald niet! Het was een waardevol Spaans geldstuk dat uit vroeger tijd toen nog in omloop was. Jean betaalt verder alle onkosten van de bruiloft. De notaris legt vast dat Rachel, mocht Isaac eerst komen te overlijden, Isaacs bezit, zijn juwelen, geld, kleding, bed en haar eigen kapitaal zal erven. Omgekeerd geldt hetzelfde, tot op de kleding toe die ze aan hun lichaam dragen! Zo beloven ze elkaar tot man en vrouw te nemen en in vertrouwen en geloof in God samen te leven zodra het huwelijk met goedvinden van de kerk in Guines gesloten is. Een conditie die we vaak aan het eind van akten lezen. Oom Blaise Dournel, gehuwd met Judicq Quesnel (zus van Rachels moeder), en neef Jean Vitu staan met Madeleine Van Prue, haar nicht, garant voor ieders oprecht gereformeerde intenties.

Met Isaac treden we dus de handelswereld binnen. Jean Vitu was hugenoot in Guines en compagnon van een handelaar in buskruit. Zijn broer Eustache Vitu stond bekend om zijn organisatietalent. Hij had het postkoetsensysteem gepacht. In naam van de koning onderhield hij het verkeer tussen Parijs, Guines en Calais. Voor zijn postkoetsenrecht betaalde hij koning Lodewijk XIV in 1681 30 pond per jaar. In maart 1682 hernieuwt hij zijn contract de koning paarden te leveren. Dat gaf sinds 1676 moeite. Daar hij hugenoot is, ziet de gouverneur de uitoefening van zijn rechten met lede ogen aan. De families Vitu en Prévost trekken de consequenties en zijn onder de hugenoten die in 1685 op VOC-schepen naar Zuid-Afrika vluchten. Ze nestelen zich in de "Fransche Hoek" vlak bij Kaapstad. Hoe verging het de gezinsleden van Jacques en Catherine na 1685? Verlaten zij Frans-Vlaanderen?

Kerksluiting in Guines

Het leven van het gezin Surmont wordt beheerst door de politiek-religieuze gebeurtenissen. Het werd verboden voortaan gebruik te maken van RPR-scholen, -drukkers, -notarissen, -artsen, etc. Vanaf 1 juli 1682 verhardt zich de regionale controverse tussen de rooms-katholieke kerk en R.P.R. (religion pretendue réformée). Antoine Grou, pastoor van Ardres, werkt samen met de bisschop van Boulogne-sur-mer. Het is beiden een doorn in het oog dat de geestelijkheid van Calais hugenoten soepel behandelt. Zij beweren met kracht dat wie de dogma's van de 'romeinse kerk' niet aanvaardt, politiek ontrouw is aan de koning en derhalve geen 'goed' Fransman is.

Lodewijk XIV verklaart dat de kerk van Rome de ware kerk is en dwingt eenheid van religie af. In 1682 vaardigt hij een nationaal verbod af om Frankrijk te verlaten op straffe van verbeurdverklaring van alle bezit.

De predikanten te Guines schrijven en preken daartegenover dat hugenoten altijd gehoorzame en trouwe onderdanen zijn en verdedigen gewetensvrijheid. Zij reserveren in hun kerk opzettelijk een bank voor rooms-katholieken als bewijs dat iedereen welkom is. Van ds Trouillard is beweerd dat hij een controversieel persoon was, een temperamentvol karakter had en geen blad voor de mond nam.

Onze familie Suurmond ondergaat de discussies. Ze moeten elke zondag kiezen of ze te voet, per schuit vanuit hun dorp naar de kerk te Guines gaan, of thuis blijven. De twist komt in Guines tot een hoogtepunt, of dieptepunt, wanneer de bisschop van Boulogne-sur-mer 11 juli 1683 in Guines komt en de gereformeerde kerk in naam van de koning de wacht aanzegt: de kerk moet ophouden! De kerkenraadskamer beleeft een bijzondere samenkomst. Aan de ene kant van de tafel zit de bisschop met zijn militaire en politieke gevolg. Daartegenover plaatsen zich de predikanten Simon de Vaux en Pierre Trouillard met de ouderlingen en diakenen. Ze krijgen weer bedenktijd toegemeten. In 1685 is het kerkelijke geduld op en het edict van Nantes verleden tijd.

In hoogsteigen persoon komt de bisschop 30 juni 1685 in Guines en voltrekt samen met de pastoor het vonnis. Hij beveelt de kerk te sluiten en te slopen. De registers eindigen dan ook per 26 juni 1685. Hij ziet er op toe dat timmerlieden het kerkgebouw afbreken. De stenen ervan worden voor uitbreiding van de roomse kerk te Guines gebruikt. Een massale uittocht komt op gang, ondanks het verbod het Franse koninkrijk te verlaten.

Vluchten is gevaarlijk. Wegen worden bewaakt. De kustwacht is alert: voor de gehele kust wordt gepatrouilleerd. Wie gepakt wordt, gaat de gevangenis in, of is gedoemd tot gallei-slavernij. Toch lukt het Trouillard met 200 kerkleden te ontkomen. Zelf trekt hij met een collega, François Regnard, naar Nieuwkerken via een vluchtroute. Daar scheept hij zich in. In Cadzand komt hij aan. 17 maart 1686 wordt hij voorganger van de Waalse kerk te Cadzand.

Vandaar steekt hij over naar Canterbury en wordt er in 1687 predikant. Daar treft hij veel van zijn gemeenteleden aan, onder andere Isaac Surmon. In augustus 1699 gaat hij weer naar Zeeland en verbindt hij zich aan de Waalse gemeente te Middelburg. Hij sterft er 29 april 1701. Wat deden onze Suurmonds?

Gezin Suurmond na 1685 in verwarring!

De vier gezinnen van Jacques konden in het Franse dorp blijven. Van actieve, zelfbewuste hugenoten is dat echter niet te verwachten. Wat gebeurt er? Zij volgen inderdaad Trouillards riskante voorbeeld.

Komt **Jacob II** met zijn vrouw **Anne** (of slechts Jacques III?) in Veere? Er is veel handelsverkeer, scheepvaart, kerkelijk en familiecontact tussen Zeeland en Frans Vlaanderen.

Misschien ontkomen ze te voet en per schip. Ik vermoed dat Jacob II in Zeeland terecht kwam. In Frankrijk staan ze niet op een verbeurde lijst van eigenaars. Misschien omdat Jacob, Isaac en Jeanne Dournel slechts pachters van een boerderij waren. Maar Jacob I en II staan ook niet op een lijst van mensen in Andres en Balinghem die na oktober 1685 hun geloof afzwoeren. Diversen doen dat wel.

In Veere ontwikkelt zich in ieder geval het leven van Jacques III. Zie het vervolg: *Jacques III*.

Over **Jeanne** hangt nog enige historische nevel. We weten dat ze 28 april 1686 te Canterbury als lid van de Waalse gemeente is ingeschreven.

Misschien is ze met haar vrienden Isaac en Pieter de Fresne naar Engeland gegaan. Hen vinden we namelijk met hun gezin in Douvres; Pierre met 3 kinderen: Isaac, Marie en Pierre 20 mei 1686; Isaac met zijn vrouw Marie Menessy 15 juli 1686 waar zij schuldbelijdenis afleggen voor hun tijdelijke overgang naar de rooms-katholieke kerk (zie: Joblin, *Les protestants Calaisis*, 186). Pierre de Fresne liet nogal wat achter: 1 stuk land van 3 'mesures', een huis te Guines ter waarde van 40 pond en een schuur ter waarde van 12 pond. Bleven zij in Dover als lidmaat van 'de vierde', namelijk Waalse kerk te Dover?

Isaac stak het Kanaal ook over, en ging (rechtstreeks?) naar Canterbury. De Waalse gemeente kent er Franstalige kerkdiensten in een apart deel van de kathedraal. Isaac wordt er in 1686 als lid ingeschreven en maakt hete discussies mee die de kerk te Cadzand en Canterbury voeren over de vraag wie als opvolgster van de kerk te Guines aangemerkt kan worden.

Met Rachel de Lanoy kreeg hij te Andres tweemaal een tweeling: Isaac en Rachel in 1683 en Jaques en Jacob in 1684. Van hen blijft Rachel in leven, voor zover we weten. Isaac jr overlijdt na 358 dagen 26 februari 1684, tien maanden vóór de geboorte van de tweede tweeling. Misschien overlijdt Isaacs vrouw Rachel tijdens de overtocht naar Canterbury. We

vinden namelijk alleen Isaac zelf genoteerd bij de refugié's te Canterbury, althans in de Registers Wallon or Stranger's Church in Canterbury. Op 10 november 1690 gaat Isaac in ondertrouw met Marie Briche. Zwager Abraham de Lanoy is zijn getuige. Dan is Rachel de Lanoy in ieder geval overleden. Isaacs zwager Abraham de Lanoy sterft er 19 april 1697 en laat weduwe Elizabeth Manneke achter.

In zijn huwelijk met Marie Briche kent Isaac enig geluk. Een zoontje wordt 31 januari 1691 geboren. Deze wordt 4 februari 1691 in de kathedraal gedoopt naar Frans ritueel. Isaac woont dan trouwens niet in Canterbury, maar in het aan zee gelegen stadje Herne. Wat er in Engeland van **Abraham Surmon** terecht kwam, is ook naspeurenswaardig! Dat hopen we later nog eens te doen.

Dochter Rachel (1683) is met vader Isaac uit Andres gevlucht. Dat is duidelijk uit de Registers van Canterbury. Zij leert weduwnaar Marc le Leu kennen wiens vrouw Catherine Butein is overleden, waarna hij met twee kinderen achterbleef: Sara en Jacques le Leu. Zijn tweede huwelijk met Rachel Surmon vindt in 1731 plaats, ook weer in de indrukwekkende kathedraal.

Madeleine (geb. 1639) gaat naar **Groede**. In Saint Tricat heeft ze in 1679 een dochter verloren: Catherine Veau. Ook krijgt zij een zoon (Jean) en een dochter (Suzanne): zie *Madeleine en dochter Suzanne*. Met anderen trekt zij - per beurtschip? – in 1685 uit Frankrijk weg en komt in Cadzand en Groede terecht, misschien in het gezelschap van de groep van dominee Trouillard.

De migrantenlijst die de Franstalige dominee Pierre Brunville te Groede samen met "de Hoofdman van Groede" bij het hof van justitie te Sluis inlevert, bevat weinig details. Hij slaat de namen van kinderen over, jammer! Wel registreert hij op de lijst van Cadzand en Groede (resp. B en C, onder nr 626): "Surmont, Magdelaine, son fils, sa fille" komen uit Guines. Misschien dacht hij: de kinderen kent dominee Trouillard wel. Want hij schrijft boven de lijst C: deze personen komen uit Guines en zijn bij monsieur Trouillard bekend.

Het bevestigt in ieder geval dat Madeleine zich met zoon en dochter in Groede vestigt. Het was aanvankelijk niet gemakkelijk te achterhalen of zij en haar kinderen in Zeeland bleven. Het prikkelde tot nieuwe zoektochten.

De resultaten vind je in: (1) *Suurmonds verstrooid en Madeleine*, (2) *Madeleine en zoon Jean Veau*, (3) *Jacques III*, (4) *Suurmonds verWalcherst*, en (5) *Suurmonds naar zee*. De vele generaties die uit de oudst bekende Jacques Surmon zijn voortgekomen, staan apart op mijn site: **Stamboom Suurmond**.

Vernieuwd: 26 september 2016

Leendert J. Joosse